

ОТН
„СВ. Г.“

ТЕКА
„А“

Съдържание:

1. Изъ споменитъ ми по революционното дѣло въ Охридско. — Продължение отъ книга 10 (30) и край. — Антонъ Кецкаровъ.
2. Ичко Димитровъ — Гюпчевъ — Изъ революционнитъ борби въ Паякъ планина — Продължение отъ книга 10 (30) и край. — Христо Шалдевъ.
3. Споменн и преживѣлици отъ бурната 1930 г. — Добри Станчовски.
4. Чети и атентати въ Прилепско следъ хуриета. — Продължение отъ книга 9 (29) и край. — Георги Трайчевъ.
5. Христо Мановъ — (1878—1906 г.) — Стефанъ Аврамовъ.
6. До Солунъ, Битоля и Охридъ презъ 1904 год. — Продължение отъ книга 10 (30). — Г. Ив: Бѣлевъ.

ФРАНКО-БЕЛГИЙСКА И БАЛКАНСКА БАНКА АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО

Капиталъ 150.000.000 лева — напълно внесенъ

Основана съ участието на Banque Belge pour l'Etranger, Брюкселъ (филиала на Société Générale de Belgique); Banque de l'Union Parisienne, Парижъ; Wiener Bank-Verein, Виена; Oesterreichische Credit Anstalt für Handel und Gewerbe, Виена и Ungarische Allgemeine Creditbank, Будапеща.

Централно седалище:

СОФИЯ.

**Клонове: Варна, Видинъ, Дупница, Ломъ, Плѣвень,
Русе и Хасково.**

Пловдивска Банка, Пловдивъ;
Афилиации: Българо-Белгийска Банка, Бургазъ;
Северо-Българска Банка, Свищовъ.

== ИЗВЪРШВА ВСЪКАКВИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ. ==

Телеграфически адресъ: ФРАНКОБЕЛЖ.

**Притежава модерно инсталирано помеще-
ние съ касетки за съхраняване на ценности.**

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

PC III 8 / 1931 / 1932

Редакция и Администрация: София, улица Алабинъ, 30. — Телефонъ 19-32.

Изъ споменитѣ ми по революционното дѣло въ Охридско

(Продължение отъ книга 10 (30) и край)

Въ Смилевския конгресъ Христо Узуновъ поддържаше мнението на Охридското началство — да не въставаме, като препоръчваше да се използваватъ „Пждарскитѣ реформи“, но не бѣ възможно да се отмѣни решението на Солунския конгресъ.

Въ тоя Смилевски конгресъ се реши горски началници за въстанието въ Охридския районъ да бждатъ: Наумъ Чакъровъ, Наумъ Анастасовъ-Цвѣтиновъ, Христо Узуновъ, Наумъ Златаревъ и азъ.

На 21. май 1903 год., азъ и Наумъ Чакъровъ, придружени отъ съгражданитѣ ни: Анастасъ Каневчевъ, Христо Ангеловъ, Дуле Пармаковъ, Паско Пармаковъ и Наумъ Бояджиевъ съ чунъ преплувахме нощно време езерото, слѣзохме при брѣга на мѣстността „Пандзиръ“, разтоварихме оржжия, патрони, дрехи и други потрѣби за четитѣ, предадохме ги на селското началство въ с. Конско и заминахме въ горитѣ. При излизането ни на брѣга, по невнимание на куриеритѣ отъ с. Конско, бѣ убитъ отъ куриера Лазаръ другарѣтъ ни Наумъ Чакъровъ (Лондра), родомъ отъ гр. Струга, учителъ

въ Охридското първоначално училище „Свети Климентъ“, членъ на градското революционно началство, отличенъ организаторъ и незабравимъ другаръ.

Следъ 2—3 дни пристигнаха въ горитѣ при четитѣ още Наумъ Анастасовъ и Наумъ Златаревъ. Цѣлото Охридско горско революционно началство до въстанието усилено работѣше по уреждането на селскитѣ чети, въоръжаване, обучение, нагласяване складове, припаси, храни, цървули, болници, медикаменти, скрити фурни въ горитѣ и пр. То разпредѣли движението на четитѣ тѣй, щото да бждатъ неузнаваеми отъ турското око. Действително отъ м. май та до въстанието запазихме района отъ афери.

При всичкото ни приготвление за въстание, ре-

шихме лично да се срещнемъ съ Щаба, за да спремъ въстанието. Наумъ Анастасовъ и азъ съ десетъ души четници заминахме за Демирхисарско (Битолско) да търсимъ Щаба.

Отидохме до село Бабино, гдето срещнахме четника Дамянъ Наумовъ (бившъ мой ученикъ въ Битолското IV-класно мъжко училище). Той ни каза, че Щабѣтъ билъ въ Ресенско или Костурско и че скоро нѣма да се върне въ Демирхисарско. Върнахме се въ Охридско, писахме на Щаба писмо и все бѣхме съ желание да се срещнемъ лично съ Щаба, за да отклонимъ решението за въстание.

На 13. юлий 1903 г., дойде известие отъ Щаба, че въстанието ще се дигне на 20. юлий презъ нощта въ недѣля срещу понедѣлникъ — на „Илинденъ“, сиречъ, ще загърми цѣла Македония и Одринско.

Въ Брежанскитѣ гори, между с. Брежани и с. Плаке, скроихме плана на въстанието за района ни. На 20. юлий презъ нощта, подъ предводителството на самитѣ началници и войводи, Горна и Долна Дебърца, Малесия и Езерскиятъ районъ загърмѣха.

Унищожиха се телеграфни жици и стѣлбове между Охридъ и Ресенъ, Охридъ и Елбасанъ, Охридъ и Корча; изринаха се мостове, кули и турски постове. Само Сирулски ридъ и Издеглавѣе, дето имаше много турска войска, не можеха да се завладѣятъ, макаръ и да се води 24-часово сражение за завладяването имъ.

Следъ 2—3 дни настѣпиха много люти частични сражения при всичкитѣ села и въ разстояние на четири седмици турскиятъ аскеръ сполучи да изгори и опустоши всичкитѣ села до основи, следъ вихрения отпоръ на всѣка селска чета, следъ огромни жертви наши и на аскера.

Аскерѣтъ следъ всѣко сражение се прибираше въ своитѣ лагери при Сирулски ридъ и

Антонъ Евтимовъ-Кецкаровъ, като бунтовникъ.

Издеглавиѐ, а четитѐ — около селата и горитѐ.

Въ Чамурски долѐ, близу до с. Брежани, имахме наредена болница, завеждана отъ Христо Ангеловѐ, а домакинѐ бѐше дѣдо Христо, баща на войводата Тасе. Тя бѐше импровизирана горска болница съ кровати, душеци отъ шума, чаршафи, ризи, медикаменти и чистѐ пшениченѐ хлѣбѐ.

Войводата Аргирѐ Мариновѐ още въ първитѐ дни на въстанието плени 65 товара брашно и 10 товара разни медикаменти и платове отъ турския аскерѐ на джадето до „Пренто мостѐ“, близу до с. Опейнца. Съ това се продоволствувахе бол-

Населението се радваше, че скоро ще дойде помощѐ, че охридчани, живѐещи въ България, съ своитѐ офицери вече дохождатѐ и скоро ще пристигнатѐ въ Охридско.

Уви, въ срѣдата на м. августѐ всички разбраха, че въстанието заема само Бигла планина — Охридско, Кичевско, Демирхисарско (Битолско), Ресенско, Крушовско и Костурско.

Настѣпи разочорование въ населението. Христо Узуновѐ, Наумѐ Анастасовѐ и Наумѐ Златаревѐ отбраняваха Долна Дебърца, а азъ заедно съ дошлитѐ презъ време на въстанието Александърѐ Г.

Изгледъ на градеца Поградецѐ и селото Старово на брѣга на Охридското езеро.

ницата доста сносно. Жени, старци и деца прислужваха въ болницата.

Реквизирахме жито и добитѣкъ за храна на цѣлото въстанало население и направихме фурни и кухни въ затѣнтени мѣста въ горитѐ. Всѣка чета и всѣко село имаха своитѐ прислужници, които разнасяха храната на четитѐ и населението.

Уредихме работилници подъ ръководството на Антонѐ Узунова (братѐ на Дуле Узунова), Дуле Пармакова, Левѐ Чинова и нѣколко стружани, които поправяха пушки, пълнѣха патрони, приготвяваха цървули, патрондаши и пр.

Голѣмѐ бѐше възторгѣтъ въ първитѐ дни на въстанието, макарѐ че селата изгорѣха, макарѐ че се дадоха жертви. Горитѐ, обаче, бѣха наши, тамъ се пѣеше „Живѐ е той живѐ е“ и гордо се развѣваше Охридското красиво знаме, съ изобразенѐ левѐ на едната страна, а на другата — мома съ гола сабя и текстѐ: „Тозѐ, който падне въ бой за свобода, той не умира“ и пр.

Чакъротѐ отъ Струга и Лазарѐ Димитровѐ отъ Дебърско, причислени къмъ Горското ни началство, отбраняваха Горна Дебърца. Въ Езерския районѐ и Малесия не бѣ възможно вече да се задържатѐ четитѐ. Лука Групчевѐ, който ръководѣше действията въ Дринѐ колѐ, се прибра заедно съ четата си при насѐ, въ Горна Дебърца.

Къмъ края на м. августѐ, по наставление на Щаба, разпоредихме четитѐ да пазятѐ силитѐ си, да не стоятѐ на едно мѣсто, да не завръзватѐ сражения, да маневриратѐ и да заставятѐ мирното население да се прибира въ селата си или да отива въ гр. Охридѐ.

Въ Горна Дебърца четитѐ вече имаха всичко на рамо, не завръзваха сражение и маневрираха. Горитѐ бѣха пълни съ мѣстно население и бѣжанци отъ цѣлата Малесия. Да се завръзва сражение, значеше да попадне въ огънь беззащитното население — старци, жени и деца.

Въ Долна Дебърца въстаническиятѐ лагерѐ бѣ

между с. Рѣица, с. Куратица, „Давидовата ливада“, с. Рашанецъ и Марковикули. На 30. срещу 31. августъ, аскеръ около 10,000 души съ артилерия, разположенъ на височината „Мазатаръ“, нападна мирното население въ „Марковото долче“. Подвижнитѣ чети бѣха заставени да завържатъ сражение, за да отбраняватъ мирното население. Люто сражение се завързва за живота и смъртъ.

Въ продължение на 10 часа сложиха коститѣ си 27 четници, между които бѣха: Антонъ Узуновъ (братъ на Христо Узунова), Аргиръ Мариновъ, Началникътъ Наумъ Златаревъ, Дуле Пармаковъ, Стефанъ Куртеловъ, Ламбе Берберчето. До 150 души жени, деца и старци бѣха убити. Въ Лешанско тогава бѣ заловенъ и закланъ отъ турския аскеръ свещеникътъ Василъ попъ Ангеловъ, единъ отъ най-добритѣ наши ратници.

Турскиятъ аскеръ даде много жертви, но Долна Дебърца вече бѣ изгубена за четитѣ. Христо Узуновъ отстъпи въ Демирхисарско, а Наумъ Анастасовъ съ останалитѣ чети отстъпи въ Езерския районъ. Следъ два дни и двамата дойдоха въ Горна Дебърца.

Ние, останалитѣ членове на Горското началство, започнахме да преорганизираме останалитѣ боеви сили въ селата: Слатино, Мраморецъ, Турье, Върбяни, Сливоо, Лактине и Годиве, за да постоянствуваме въ борбата. Започнаха да се разпръсватъ възвания отъ турската властъ, която подканваше населението да сложи оржжието, като предаде революционнитѣ си началници, срещу което обещавахе му се пълна амнистия.

Настъпи моментъ, селскитѣ чети да се прибиратъ въ селата, да скриватъ оржжията, да се предаватъ на турската властъ и да казватъ, че оржжията имъ сж взети отъ началницитѣ на въстанието.

Никаква помощ отникъде, никакво известие отникъде. На 15. септемврий началницитѣ се събрахме на съвещание, за да помислимъ върху непоносимото положение на района ни. Да се вземе нѣкакво решение бѣ немислимо, защото самото положение разрешавахе въпроса — преустановяване на въстанието. Да се каже официално тази дума, не бѣ само наше право. Вече две седмици никакво известие отъ Щаба.

Прѣсна се слухъ, че Щабътъ заминалъ за България, че Борисъ Сарафовъ и Дамянъ Груевъ били убити, че четитѣ въ другитѣ райони сж се предавали, че има обща амнистия. Часовоятъ ни извести, че откъмъ Долна Дебърца, Издеглавѣе и с. Пѣсочанъ турски аскеръ гъмжи. Ясно се забелязваше, че този аскеръ ще предприеме настѣпление и въ тоя жгълъ — между селата Слатино, Жрбино, Лактине, Годиве, Сливоо, Турье и Мраморецъ. Жени, деца, старци, болни и ранени четници пълнѣха всѣко долче, всѣко прикрито кѣтче на тази последна въстаническа крепостъ. Отборъ юнаци, уморени, гладни, почти всички съ полуразвалено оржжие

гледатъ тази картина и чакатъ решението на Началството.

Охридското Горско началство предъ това безизходно положение намѣри, че ще бѣде страшна катастрофа, ако се встъпи въ сражение, особено за мирното и беззащитно население. Христо Узуновъ настоява да отиде въ Демирхисарско съ целъ да намѣри Щаба и му опише положението на Охридско, за да се взематъ мѣрки, а ние да държимъ отбранително положение, да не завръзваме сражение, да маневрираме, да се прикриваме и отстъпваме, докато аскерътъ се прибере пакъ въ града или въ Издеглавѣе. На 17. септемврий Христо Узуновъ замина съ нѣколко четници въ Демирхисарско. Следъ единъ часъ чухме откъмъ „Мирчевъ Кутелъ“ залпове отъ турския аскеръ. Предположихме, че движението на Христо Узунова е открито

Останки отъ Царь Самуиловата крепостъ въ гр. Охридъ „Горна порта“.

и че залповетѣ сж срещу него. Усѣмнихме се за живота на Узунова. Пушечниятъ огънь престана, настѣпи нощта и ние прекарахме тая нощъ на позиция при с. Мраморецъ. На 18. септемврий изкачихме се на върха „Голякъ“ и наблюдавахме, какъ единъ аскеръ отъ „Мирчевъ кутелъ“ настѣпва къмъ с. Мраморецъ, другъ отъ Издеглавѣе къмъ селата Жрбино, и Сливоо и трети отъ с. Пѣсочанъ къмъ с. Лактине.

Населението и селскитѣ чети отъ тия села започнаха да се прибиратъ въ селата си, да скриватъ оржжието и да се предаватъ. Аскерътъ постепенно блокира и Горна Дебърца. По височинитѣ на Слатинскитѣ гори и „Мирчевъ кутелъ“ запалиха голѣми огньове.

На следния день аскерътъ превзе върха „Голякъ“, а ние отстъпихме на върха „Голо Бърдо“, надъ с. Върбяни. Турски застави заеха прохода „Магерникъ“, който води къмъ Кичевско и запалиха огньове и на върха „Голякъ“. За войводитѣ на старитѣ чети: Деянъ Димитровъ, Тасе Христовъ и Никола Елшанчето, не бѣ известно кѣде се намиратъ — изгубихме съ тѣхъ връзката още отъ Куратицкото сражение на 31. августъ; само войводата Смиле се наврътваше около с. Лактине.

Горското началство съ малката си чета, заело „Голо Бърдо“, не бѣ въ състояние да встѣпи въ сражение; самото население настоятелно молѣше да отстъпваме, за да не причинимъ клане на мирното население.

При това, освенъ слабото ни въоръжение, вече два дни и гладувахме.

Отстъпихме въ гориститѣ мѣста на планината „Славей“, надъ селата Лактине и Годиве, съ цель да се прикриемъ и да преминемъ въ Кичевско и после въ Демирхисарско. Върхътъ „Голо Бърдо“ и селата Върбяни, Сливоо, Лактине и Годиве се вече завзеха отъ турския аскеръ. Аскерътъ се възкачи на планината „Славей“, а ние навлѣзохме въ гѣститѣ гори на „Караорманъ“ и се изгубихме отъ очитѣ на аскера. Въ „Караорманъ“ стояхме два

дни безъ троха хлѣбъ; опитвахме се да преминемъ въ Горна Дебърца или Кичевско, но силнитѣ застави на турския аскеръ по планината „Славей“ ни попрѣчиха да направимъ това. На 25. септемврий, аскерътъ навлѣзе въ „Караорманъ“ и привечеръ се върна къмъ планината „Славей“, безъ да ни открие. На 24. септемврий, въ „Караорманъ“, азъ, Наумъ Анастасовъ, Александъръ Чакъровъ, Лазаръ Димитровъ, Лука Групчевъ и Марко Павловъ съ 12 души четници, изнурени отъ умора и гладъ, обсъждахме какво да предприемемъ. Да се предадемъ бѣ изключено; да се върнемъ въ Дебърца или да отидемъ въ Стружко, Кичевско и Демирхисарско бѣ невъзможно и опасно за самото население. Оставаше да се самоубиемъ, за да не се измѣчваме повече отъ гладъ. **Антонъ Кецкаровъ.**

Ичко Димитровъ — Гюпчевъ

(Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина)

[Продължение отъ книга 10 (30) и край].

Веднага следъ това билъ заетъ мюдурлука, въ който били намѣрени 10 маузерови пушки, съ които били въоръжени 10 души милиционери, за

Христо Петровъ — Панзора, четникъ отъ четата на Ичко Димитрова

да пазятъ реда въ града. На 21. октомврий била избрана 7-членна комисия, която поела управлението на града. Въ същото време билъ съста-

венъ и протоколъ, въ който се отбелязало, че освобождението на града и селата въ Боймѣята е станало отъ мѣстната чета, която въ всички села е уредила общински управления, подпомогнати отъ селска милиция. Тоя протоколъ по-късно стана исторически документъ по претенцитѣ на гърцитѣ да завзематъ гр. Гумендже и селата въ околията.

Следъ два дѣня, на 23. октомврий, пристигналъ въ града съ четата си Константинъ Дзекъвъ, който, като опитенъ и интелигентенъ, поелъ управлението на града и разпредѣлилъ четницитѣ по селата, които, заедно съ селската милиция, пазили реда въ тѣхъ. По-късно въ града пристигналъ единъ грѣцки фелдфебелъ съ нѣколко войници, който потърсилъ хлѣбъ и други продукти за грѣцката армия. Комисията и гражданството се отзовали на поканата му и изпратили нѣколко десетки товара хлѣбъ и други продукти. Но изпратениятъ добитѣкъ билъ задържанъ, та когато гърцитѣ повторно сѣ поискали продукти, отговорили имъ се, че ще бждатъ изпратени такива, следъ като бжде повърнатъ добитѣкътъ, съ който бѣ изпратена първата пратка. Грѣцкиятъ фелдфебелъ и единъ приставъ вече се настаняватъ въ Гумендже и заематъ зданието на пощата и акцизното управление. Лека-полека тѣ настаняватъ по 2—3 войника по селата, които ужъ се грижили за събиране нуждитѣ за армията храни. Българитѣ виждатъ, че гърцитѣ лека-полека искатъ да се настанятъ въ града и селата, та изпращатъ една депутация въ Кукушъ, за да моли тамошния български комендантъ да изпрати българска войска и се назначи околийски началникъ, докато гърцитѣ не сѣ изпратили такъвъ.

И наистина, следъ малко въ града пристигнала българска войска, която била посрещната отъ цѣлото гражданство много тържествено начело съ мѣстното духовенство. После пристигналъ и околийскиятъ началникъ. По такъвъ начинъ въ града се установиха две власти съ две управления: българско и грѣцко, между които се породиха взаимни търкания, та положението отъ денъ наденъ се усложнявало. Презъ всичкото време на окупацията, Ичко Димитровъ обикаля околията и селата, като напоследѣкъ заповѣдва на четницитѣ си и милиционеритѣ да изпждятъ неканенитѣ грѣцки войници. Последнитѣ си заминали безъ съпротива,

но скоро следъ това въ околията пристигнала многобройна гръцка войска, която, следъ заминаването на българската за източна Тракия и смѣняването ѝ съ опълченци, почнала да се държи неприязнено спрямо четниците и опълченците. Въ последно време на последните не позволявали да носятъ даже и оружие.

Но докато четниците и милиционерите бѣха по мѣстата си, гръците не проявяваха явно своята омраза противъ българите и не смѣха да приематъ нищо такова, отъ което можеше да се види, че тѣ сѫ господари на положението: Боймията съ централния ѝ градъ Гумендже предъ всички се представляваше като областъ съ българско управление.

Къмъ срѣдата на м. февруарий 1913 година, Ичко Димитровъ, четниците му и всичката въоръжена селска милиция бѣха повикани да заминатъ за градъ Дойранъ и се зачислятъ въ редовете на Македоно-одринското опълчение. Заминаха повече отъ 400 души, годни да носятъ оружие. Заминаха и редовните български войски, които бѣха смѣнени съ опълченци. Напразни бѣха молбите на по-предвидливите граждани и околийския началникъ Стефанъ Войводовъ милицията и четниците да останатъ по мѣстата си. Нареджането отгоре бѣше категорично.

Следъ заминаването на милицията положението съвсемъ се измѣни. Българските опълченци се намѣриха въ положението на заложници, а останалите 12 души милиционери, като стража на околийското управление, останаха сѣщо като заложници, докато на 3. мартъ, чрезъ околийския началникъ, гръците поискаха да имъ се предадатъ. Околийскиятъ началникъ, обаче, нареди, всичките милиционери да заминатъ незабелязано презъ Гевгели за Кукушъ. За тамъ забѣгнаха и видните граждани, като Д-ръ Иванъ Альовъ, Хаджи Тано Зариновъ, Христо Стаменировъ и други, опасявайки се, че ще бждатъ задържани отъ гръците, защото вече знаеха, че намиращите се въ Енидже-вардаръ войводи: Христо Аргировъ-Чауша, стария Вьндьо, както и други видни граждани отъ града, бидоха задържани отъ гръците и хвърлени въ затвора въ гр. Беръ за заслугите, които тѣ направиха на гръцката армия при превземането на градовете Беръ, Негушъ и Ениджевардаръ, както и за усилията имъ за продоволствието на гръцката армия.

Преди обявяването на междусъюзническата война гръците изгониха по единъ много бруталенъ начинъ, както околийския началникъ, тѣй сѣщо и войниците отъ допълнящата дружина. Сѣщото поведение държаха и сърбите въ Гевгели.

При обявяването на междусъюзническата война Ичко Димитровъ начело на многобройна чета отъ милиционери прѣвъ нападна неприятеля при село Мойнъ и пропѣди сърбите и веднага следъ това се намѣри на Маядагските височини при едно положение на отстъпление на гръцките войски оттамъ и Гумендже. А при нашето отстъпление той последенъ се изтегли и мина на лѣвния брѣгъ на рѣката Вардаръ, като при Голакъ, вървейки следъ отстъпващите български войски, даде голѣмо сражение, въ което изгуби преданите си и храбри другари Тома Дураковъ отъ Ениджевардаръ, Ичко Караджовъ и Тано Танчевъ отъ Гумендже.

Презъ свѣтовната война Ичко Димитровъ е

въ партизанските отряди, като съ момчетата си разузнава и дава ценни сведения за разположението на неприятеля по Паякъ планина и подно-

Гоно Азровъ. четникъ отъ четата на Митре Робкова.

жията ѝ. А когато презъ 1917 година се подигна известниятъ сръбски бунтъ въ Нишко, Прокупленско и Куршумлийско и се появиха изъ разни мѣста въ Моравско сръбски чети, които целѣха да смущаватъ тила на българските войски, които се биеха на южния фронтъ, Ичко Димитровъ бѣ изпратенъ въ Моравско като началникъ на планински взводъ и тамъ остана до свършване на войната.

Следъ войната, когато Организацията отново почна да се възобновява, той замина съ чета въ стария свой районъ, за да го преорганизира. На върщане, край с. Градецъ, той и другарите му попадатъ на сръбска засада и въ завързалото се сражение той бива раненъ въ крака и, като вижда, че не може да продължи пѣтя съ другарите си, казва имъ да го оставятъ, а самъ той сутринята на 14. септемврий 1920 год., когато при него се приближили сръбски пандури, за да не падне живъ въ ръцете на новите поробители на Македония, се е самоубилъ.

Следъ Апостолъ Петкова и Иванчо Карасулията, Ичко Димитровъ-Гюпчевъ е най-крупната нелегална личностъ въ Боймията. И приятели и неприятели въ неговото лице виждаха единъ революционеръ, който изпълняваше своите строго обмислени и планомерни действия съ удивителна бързина и решителностъ.

Христо Шалдевъ.

Спомени и преживѣлици отъ бурната 1903 година

Презъ месецъ юний 1903 г. получихъ отъ село Лжжене следващото писмо отъ брата си:

Драги братко,

Съ настоещото ти съобщавамъ, че заминавамъ комита съ четата на Чучкова.

Писахъ и на домашнитѣ, пиши имъ и ти и утеши добритѣ ни родители, който очакватъ подкрепа на старини отъ мене. Тѣ нѣма защо да скърбятъ много, ако загина, защото ние сме отъ хайдушко колѣно: славата на дѣдо ни *Атмаджата*, другаръ на легендарния Страхилъ войвода, както и пѣсенята: „Атмаджа дума Страхилу“, и днесъ се носи, слава разнася и се пѣе по гори, планини, градове и села.

Азъ трѣбва да последвамъ примѣра на дѣдо ни и на баща ни, който често ни разправяше за тѣхнитѣ подвизи въ онази епоха.

Тѣ, навѣрно, никога не сж предполагали, че разказаното отъ тѣхъ ще се вкорени въ сърдцето ми и азъ не мога да забравя разказитѣ за теглата и изтезанията на родителитѣ ни отъ турцитѣ, а днесъ сжщо така страдатъ нашитѣ братя македонци отъ татѣкъ Рила и Родопитѣ. Ето защо, азъ отивамъ да отмѣстя за родителитѣ ни и за братята македонци.

Четата ни е добре екипирана съ хубави пушки и бомби и азъ очаквамъ съ нетърпение часа, когато ще стѣпя въ Македония и се срещна съ вѣковния врагъ.

Сега на тебе оставямъ да се грижишъ и утешавашъ добритѣ ни родители. А ако азъ загина, недейте плака, а се гордѣйте.

Ако ми се удаде случай, ще ти пиша отъ Македония. Казватъ, че минавали куриери и могло да се прати по тѣхъ писмо.

За сега сбогомъ, сбогомъ и прощавай.

Братъ ти Илия.

При получаването на горното писмо, азъ, вмѣсто да скърбя, се зарадвахъ и просто завиждахъ на брата си, че той е ималъ възможность да изпълни примѣра на нашия дѣдо-герой.

Цѣль день и цѣла нощъ кроихъ и обмисляхъ планове какъ и презъ где ще мога и азъ да отида комита и дали ще ме приематъ като съмъ толкова младъ.

Азъ почнахъ да питамъ и разпитвамъ познати,

где се събиратъ четницитѣ и презъ кжде минаватъ и най-после се добрахъ до положителни сведения. Учителътъ Йончевъ, македонецъ, ме упъти и ми даде писмо до едно лице въ гр. Самоковъ, което щѣло да ме препрати. Зимирахъ пешкомъ веднага за Самоковъ, намѣрихъ адресанта, врчихъ му писмото и очаквахъ съ нетърпение отговора му.

Следъ прочитане на писмото, той ме измѣри съ очи отъ глава до пети и съ смѣхъ ми каза: „много си малъкъ, трѣбва да порастнешъ, па тогава. Комитлъкътъ е тежко нѣщо“. Азъ почнахъ да му обяснявамъ, че се чувствувамъ достатъчно силенъ, владея оржие и ще преодолѣя и понеса съ гордостъ всички прѣчки и тяжести, като не пропуснахъ случая да му разправа, че азъ съмъ внукъ на легендарния Атмаджа войвода, че съмъ отъ комитско колѣно; прочетохъ му и писмото отъ брата си и го помолихъ да ме препрати. Човѣкътъ, навѣрно добъръ патриотъ, ме изслуша съ внимание, каза ми нѣколко похвални думи и ми каза, че четитѣ се събирали и обучавали при рибенитѣ езера, близо до Рилския манастиръ.

Мене повече не ми трѣбваше, стори ми се, че се слобихъ съ криле, поблагодарихъ на добрия човѣкъ и отпътувахъ за посоченото мѣсто, което не познавахъ и като вълшебенъ сънъ ми се представяваше. Полетѣхъ като вихрь презъ стрѣмната Рилска наклонность, де безъ пжтъ и безъ да спра нигде на почивка, макаръ че често се заблуждавахъ изъ гората. Успѣхъ вечерята късно да пристигна на рибенитѣ езера, кж-

Добри Станчовски.

дето отдалечъ видѣхъ стотици огньове — картина неопишима. Около огньоветѣ насѣдали по десетина души, повечето млади момчета, а около тѣхъ наредени пушки, патрондаши и др. Едни разговаряха, други пѣха комитски пѣсни, трети говорѣха за походъ изъ Македония и пр. Приближихъ се до една група, отъ която никой не ми обърна внимание. Въ сжщата група видѣхъ единъ войникъ, когато запитахъ отъ гдето е, защото ми се видѣ познато лице.

Действително той бѣ отъ нашия край отъ Панагюрище, казваше се Нено Петровъ, избѣгалъ отъ полка, за да отиде комита. Благодарение на него, азъ се запознахъ съ положението, обаче, той не ми даде надежда, че ще бжда приетъ и азъ.

Цѣла нощъ не спяхъ. Сутринята ходѣхъ отъ група на група и разглеждахъ лагера и хората. Попаднахъ въ една група, въ която личеха ржководителитѣ и войводитѣ; въ сжщата група намѣрихъ и познатия на мене подпоручикъ Каназирски, на когото разпразихъ желанието си; въ сжщата тази група забелязахъ едно младо като мене кѡ саво лапе, което ми се стори каточе е момиче. Запитахъ четницитѣ за него и действително то било милосердна сестра и щѣла да изпълнява ролята на фелдшеръ. По едно време то запаса патрондашъ отъ нагантови патрони и заведе разговоръ съ единъ

дохъ му и писмото отъ брата си. Той го прочете най-внимателно, а после го прочете съ гласъ предъ всички, стана, потупа ме по рамото и каза: „Момко, ти ще бждешъ приетъ“. Повикаха единъ четникъ, който бѣше съ войнишки дрехи съ три нашивки, каза му да ми даде пушка и патрони и ме зачисли въ тѣхната чета — четата на капитанъ Шипкова. Азъ просто не вѣрвахъ на очитѣ и ушитѣ си и мислѣхъ дали това не е сънъ, дали не е нѣкаква халюцинация и се ущипахъ силно за ухото.

Четникътъ, който се казваше Грѣнчаровъ, ме поведе между групитѣ и отидохме на тѣхния би-

Четитѣ на войводитѣ Тачо хаджи Стоенчевъ и Коста Митевъ.

русь човѣкъ, който говорѣше по руски. Запитахъ и за него. Каза ми се, че билъ руски кореспондентъ. Другитѣ отъ тази група били генералъ Цончевъ, полковникъ Янковъ, капитанъ Шипковъ и други.

Следъ това всички станаха и почнаха да правятъ упражнениа съ пушки, нѣщо като войницитѣ. Този день измина безъ азъ да бжда приетъ въ нѣкоя чета, което ме много измжчваше. Всѣкжде, гдето попитахъ, все ми се подсмиваха и съ присмѣхъ ми казваха: „още си малкъ“.

Това ми положение бѣше вече непоносимо. Азъ не апнахъ троха хлѣбъ цѣль день. Най-после на втория день се явихъ при полковника и го замолихъ да бжда приетъ въ нѣкоя чета; и той, обаче, ми каза: „много си младъ, момко. Комитлькътъ е труденъ“. Както въ Самоковъ, така и на него съ сълзи на очи описахъ желанието си; да-

вакъ, кждето ми се дадохъ три кринкови патрондаша и една кринкова пушка по-дълга отъ мене.

Запасахъ тритѣ патрондаша, грабнахъ пушката, която ми се виждаше лека като перо, почнахъ да я отварямъ и затварямъ, а следъ това оглеждахъ всички наоколо, дали и тѣ ме гледатъ. Следъ малко четата се построи за учение; пакъ сжщото, което гледахъ и по-предния день. Нашата чета бѣше най-зле въоръжена, пушкитѣ бѣха повечето кринки, бердани, мартини — сбирщина, а на десетъ пушки едната бѣше манлихерова. Въ нѣколкодневнитѣ упражнениа азъ усвоихъ всичко това, което се предаваше, и всичко се запечатваше въ паметта ми.

Единъ день се забеляза голѣмо раздвижване между цѣлия лагеръ, нѣщо като паника, и въ скоро време се узна, че отъ монастыря идвала цѣла рота войници ужъ да ни преследва. Изкрихме се като пилци, които бѣгатъ отъ ястреба, изъ „клеко“ —

растение бодливо и подобно на боръ, само че расте низко, разклонява се надъ земята и изъ него могат да се движатъ само дребни диви животни, като вълци, зайци и лисици. Следъ половинъ часъ, действително войници около единъ взводъ се пръснаха въ верига и обходиха поляната, която ни служеше за лагеръ, а следъ това направиха една малка почивка и се върнаха.

Впоследствие се узна, че имало оплакване отъ манастиря и околнитъ каракачани—овчари, че имъ се крадѣли овци и добитѣкъ, та, навѣрно, за това бѣха дошли военнитѣ; то бѣше нѣщо като за лице, защото тѣ заловиха кухнята ни и други вещи, а сѣщо и нѣколко момчета, обаче, нищо не взеха, а се върнаха обратно.

Единъ день се каза, че четата на полковникъ Янкова ще заминава и още презъ деня се раздадох на

и най-мжчителния отъ преживѣнитѣ дотогава дни. Най-после деньтъ се изминаваше. Слънцето почна да се губи задъ високия връхъ и на насъ се предаде да се строимъ за походъ. Не можахъ да се побера въ кожата си отъ радостъ. Уплашихъ се само, че не ще имамъ сили да дочакамъ часа на тръгването. Прегледътъ и наставленията продължиха около 1 часъ и най-после се строихме по подобие на другитѣ чети и тръгнахме. Чувахъ се пожелания и прощавания съ България. Движихме се бавно и съ чести почивки. Следъ 2 часово пътуване стигнахме турската граница. Каза ни се, че настѣпваме въ турско, като ни се посочи не надолѣ, а една малка свѣтлина, която била отъ турския постъ. Като чухъ това, нѣкакъ си въ мене, макаръ и за моментъ, стана единъ превратъ: яви се едно разкаяние и мжжеството ми се изгуби.

Обаче, всичко това бѣше само за моментъ и почувствувахъ пакъ сжщата бодростъ. Поехме едно доста стрѣмно мѣсто къмъ единъ долъ и често се чуваше да падне нѣкой и да издрѣнка нѣкоя пушка или нѣкое канче.

Цѣла нощъ пътувахме все по такива непроходими мѣста и щомъ като почна да се разсѣмва, спрѣхме на почивка, за да прекараме деня, да дочакаме нощта и пакъ да поемемъ. Този бивакъ бѣше единъ голѣмъ долъ съ бистра балканска вода, обаче, оттамъ нищо не се виждаше, освенъ небето и земята. Спалъ съмъ почти цѣль день. Вечеръта, щомъ се

Селянки отъ Охридско на хоро.

четницитѣ провизии: варено месо, кашкавалъ, сухаръ и други провизии и вечеръта, около единъ часъ преди мръкване, тѣ потеглиха по Рилския склонъ на югъ за Македония. Сбогувахме се и ги гледахме, какъ тѣ се наредиха и тръгнаха единъ следъ другъ като жерави. Най-напредъ вървѣше единъ куриеръ, запознатъ съ мѣстността, следъ него вървѣше храбриятъ полковникъ Янковъ, наметналъ на едно рамо кжса манлихерка, а на другото—влашко кепе, подпирайки се съ единъ горски бастунъ. Гледахме ги докато се изгубиха отъ очитѣ ни въ голѣмия Рилски балканъ.

Много съжелявахъ, защо ли и азъ не бѣхъ съ тѣхъ.

Нашата чета и още други останаха още нѣколко дни, които дни ми се виждаха цѣла вѣчностъ. Най-после доде многоочакваниятъ день и сжщо, както на другитѣ, и на насъ се раздадох, не както всѣки день, а въ по-голѣмо количество, провизии, главно варено месо, хлѣбъ и сухаръ. За сухаря изрично се предаде, че той нѣма да се яде, а ще служи като неприкосновенъ запасъ. Дадохъ ни по една бомба кржгообразна съ малки фитилчета и по кутия специаленъ кибритъ, който ужъ не гаснѣлъ отъ вѣтъра и щѣлъ да служи за палене на бомбитѣ. Какъ ужасно бавно течеха тѣзи часове! Този паметенъ день ми се видѣ най-дългия

стъмни, ние поехме и безъ почивка стигнахме Мехомийската равнина, прегазихме една рѣка, която бѣше много студена. Оттамъ се виждаше ясно Мехомия, въ която блещукаха тукъ-тамъ слаби свѣтлини отъ фенери.

Преминахме Мехомийско и поехме политѣ на Пиринъ планина. На съмване стигнахме въ бивака, кждето бѣха събрани нѣколко чети, които бѣха наклали голѣми огньове и бѣха се разположили край тѣхъ на почивка. Тамъ, въ тѣзи чети, намѣрихъ доста познати, между които бѣха Йонко Вапцаровъ, Иванъ Ботушановъ, Минко Бодковъ и други. Тамъ бѣха и четитѣ на генералъ Цончева, полковникъ Янкова, Яне Сандански и др.

Отъ това мѣсто се виждаше ясно Разлошко, Мехомия и нѣколко села. Оттукъ вече не се раздѣлихме съ Цончева и Янкова, движехме се все заедно. Само че тукъ движението (походътъ) ставаше повечето денно време, не стояхме никога отъ два три дни повече на едно и сжщо мѣсто. Заминахме къмъ Неврокопъ, кждето се срещнахме съ мѣстнитѣ чети на Атанасъ Тешовалията, Копаранъ чаушъ и други. Откато бѣхме заминали отъ България, топла храна не бѣхме яли.

Тукъ, обаче, Неврокопскитѣ разпоредители бѣха организирали по-добре работата.

Заварихме, че се вари (готви) ядене въ голѣми

Чети и атентати въ Прилепско следъ хуриета

[Продължение отъ книга 9 (29) и край]

Следъ като изпитахме всички легални срѣдства за борба съ новия (младотурския) режимъ за извоюване политически и културно-просвѣтни права и на апела и протеститѣ ни се отговаряше съ тероръ, убийства и насърдаване чуждитѣ пропаганди, турскитѣ „лъже-патриоти“ предизвикаха ни да се заловимъ наново за оръжието — единичното спасително срѣдство за борба съ тиранията. И следъ хуриета организационнитѣ връзки между града и селата не бѣха прекъснати. Трѣбваше да

стана нужда да се възстановятъ отново ръководнитѣ тѣла. За сжщата целъ презъ 1910 г. посети Прилепъ и Павелъ Христовъ, за да сондира прилепчани. Къмъ такава насока Прилепъ бѣше вече потеглилъ, но се работѣше прикрито — съ тактъ и умение, за да не подозрятъ пропагандитѣ (сръбска и грѣцка). А тѣ това и чакаха. Достатъченъ бѣ малкъ единъ поводъ само за подозрение въ революционна дейность отъ наша страна, за да се нахвърлятъ върху насъ съ всички сили и,

Четата на Прилепския войвода Петре Костурчето, която при прогласяването на младотурския хуриетъ презъ 1908 год. влѣзе въ гр. Прилепъ, гдето биде тържествено посрещната отъ гражданството и турскитѣ власти.

се крепи и поддържа борческиятъ духъ у народа. Това вършеха хората, които и до хуриета стоеха начело на Организацията. За тая целъ често се правѣха обиколки по селата, а въ полето дори

казани, което ядене се сипваше въ особени сѣдове: голѣми букови дървета, дълги повече отъ 10 метра, издѣлбани и тамъ се изсипваше чорбата. Яденето се приготвяваше отъ месо съ оризъ или съ дивъ лукъ — една трева, която миришеше по-малко на лукъ. Въпрѣки това, чорбата бѣше много вкусна.

Следъ яденето го ударихме на хора и пѣсни. Музиката се състоеше отъ една гайда и нѣколко тамбури. Тукъ прекарахме нѣколко дни, следъ което се снабдихме съ провизии, които се състоеха отъ захаръ, сланина и хлѣбъ, и следъ това забродихме пакъ изъ Пирина. Нѣщо следъ единъ-два дни се спрѣхме на една голѣма равнина, въ срѣдата на която, както и по хлѣтнинитѣ на балкана, имаше голѣми и малки езера.

(Следва)

Добри Станчовски.

поддържани и насърдавани сетне явно и тайно отъ самата власть, само пакостъ можеха да донесатъ. Властѣта, обаче, не можеше да не подозира интимното ни желание — конспирацията, затуй и тя отъ своя страна се стараеше да ни залисва, да ни отвлича вниманието по други посоки. И тукъ лукавиятъ Хилми паша достойно изигра своята роль, като реши да посегне на прилепчани въ най-болното мѣсто — да ни отнеме манастиря „Трескаецъ“ — вѣковната българска старина, и да го предаде на шепата сѣрбомани. Борбата на прилепчани за „Трескаецъ“ не бѣ по-малко революционна. Стана и убийството на ренегата Григоръ Соколовъ—Лямевъ. Властѣта знаеше физическитѣ убийци — тѣ бѣха турци, но тя търсѣше само поводъ да подозре и открие и интелектуалнитѣ убийци, каквито, не се съмняваше, че има.

Търсейки последнитѣ, тя пристѣпи къмъ обезоръжаване на българското население, като си послужи съ Тургутъ пашовата терористична акция. Презъ м. февруарий 1911 г., турци-разбойници избиха въ Варошката махала за обиръ цѣло българско

семејство — майка и тритѝ ѝ малолѣтни деца. Прилепчани, сочѣйки убијцитѝ, искаха санкции отъ власта за успокоение духоветѝ. Макарѝ че власта знаеше убијцитѝ, за да не компрометира режима, стараше се да хвърли туй обвинение върху Организацията. Предизвикана, Организацията трѣбваше да излѣзне на явна борба. Така се стигна до появата на четитѝ.

* * *

Началото на четнишкото движение се тури следѝ Коледа 1910 г., когато пристигна въ страната Миланѝ Гюрлуковѝ съ чета, натоваренѝ отъ Централния комитетѝ съ специалната мисия да организира атентатѝ върху Султанѝ Мехмедѝ Решадѝ при подножието на гр. Скопѝе. Въ свѣзка съ проектирания атентатѝ четата се бави дълго време

дава ѝе страшна афера. Залавятѝ и арестуватѝ около 400 души подозрени. Подгонена, четата, следѝ станалитѝ разкрития, се прибира въ Прилепския районѝ въ края на м. май с. година. Тукѝ първата работа на четата е да си създаде връзки съ града и оттамѝ съ Централния комитетѝ (Тодорѝ Александровѝ). Отъ с. Кокре (Мариовско) четата се обажда въ града на Миланѝ Звездова. Миланѝ и другаритѝ му Иванѝ Смичковѝ и Даме Поповѝ се срѣщатѝ съ четата, въ която четници сѝ: Миле Бутраковѝ, Петре Пашата, Анте Вѣтърски, Андрей Андреевѝ, Стоянѝ Шопчето и Кръсте Морѣчки. Избира се ръководно тѣло въ града отъ горнитѝ лица и отъ още други, между които и Р. С. Чрезѝ Прилепския комитетѝ четата е въ връзка вече съ Централния комитетѝ, откъдето получава нареж-

дане да обиколи Битолския окръгѝ и да доложи за положението.

Дотогава въ окръга бѣ стигнала само четата на Блаже Биринчето, която наскоро бѣ разбита около Журечкия манастир „Свети Атанасѝ“, като се спасяватѝ само четницитѝ Ставре Посторѣчки и едно Кюстендилче, които се прибиратѝ въ четата на Гюрлукова. Гюрлуковѝ обикаля Прилепско, Битолско, Крушовско, Демирхисарско, Ресенско, Велешко и Тиквешко, проучва положението и долага на Централния комитетѝ, като настоява за бързо изпращане на чета изъ окръга. Следѝ туй пристигатѝ войводитѝ: Миланѝ Матовѝ (за окръженѝ), Пандилѝ Шишковѝ, Петърѝ Чаулевѝ и други. За Велешко пристигатѝ четитѝ на Мирчо Тръсте-

нички, Секула и запасния подпоручикѝ Гърчевѝ, които, за нещастие, въ кѝсо време и тримата биватѝ убити — Мирчо въ с. Сълпѝ съ 6 души; Гърчевѝ въ с. Чичево и Секула въ с. Оморани (Азотѝ).

Така се засилва четнишкото движение въ страната. Прилепската чета, останала въ своя районѝ, грижи се за организиране на околията. Взиматѝ се мѣрки за въоръжаването на населението, което наскоро бѣ обезоръжено отъ Тургутѝ-пашовата акция. Образуватѝ се групи въ града, които се грижатѝ за доставяне на оружѝе. Такова сѝ доставяли турски войници, които сѝ го крали отъ складоветѝ. Следѝ двумесечна дейностѝ групата бива открита отъ власта и една вечерѝ пада въ засада при получаване оружѝето, откъдето спасенитѝ хора се прибиратѝ въ четата, а други заминаватѝ за България.

Организацията въ града е поставена на анархистични начала. Има групи, които действуватѝ независимо и неизвестни едни на други. Всѣка група има своя специална мисия. Групитѝ се ръководятѝ отъ градския комитетѝ и отъ четата. Една група се движи само за доставка на оружѝе, друга

Жертви на младотурския режимѝ отъ Прилепѝ и Прилепско.

по лѣвия брѣгѝ на Вардара. Самиятѝ атентатѝ трѣбваше да стане по дѣсния брѣгѝ на р. Вардарѝ около село Зелениково. Мжчейки се да мине Вардара, четата бива надушена отъ власта, която взима всички възможни мѣрки, за да осуети минаването ѝ презѝ рѣката. Следѝ дълго лутане четата успѣва да мине Вардара на 6. май 1910 г. при с. Ногаевци (Велешко) и се упѣтва за с. Сълпѝ (Велешко), отгдето да се организира атентатѝ срещу Султанския влакѝ. Планѝтѝ е билѝ да се миниратѝ близкитѝ до линията канари и при минаването на Султанския влакѝ да се възпламенятѝ взривнитѝ вещества. Рецептѝта е била дадена отъ единѝ французки инженерѝ. За тая целѝ пристига порано, като легаленѝ, Марко отъ с. Сълпѝ. Взривнитѝ вещества сѝ били порано изпратени въ Велешѝ. Прибрана четата въ с. Попадѝя, изпраща свой четникѝ да прибере взривнитѝ вещества и ги прехвърли въ с. Сълпѝ — кѝмѝ подготовителния пунктѝ. Поради небрежностѝ, или нежелание, четникѝтѝ бива заловенѝ отъ власта въ Велешѝ и разкрива цѣлия планѝ по проектирания атентатѝ. Залавятѝ се всички материали и се открива цѣлиятѝ каналѝ, презѝ кѝдето се движела четата. Съз-

— да формира четници, трета — да намира сръдства, четвърта — да организира атентати и проче.

Начало на атентатитѣ.

Организацията пое върху себе си цѣлата отговорност за невиннитѣ жертви, които ще се дадатъ, но трѣбваше да се приложи и тоя начинъ на действие, за да се ускори и предизвика окончателното разрешение на македонския въпросъ. Това бѣ последниятъ козъ за раздрусване европейската дипломатия. Почнаха атентатитѣ въ Шипъ, Дойранъ, Кочани и другаде въ страната. Нарездане има да почнатъ и въ Прилепъ. Презъ лѣтото

рето предъ хана на сѣрбоманина Пере Грънчаръ. Турци забелязватъ пушека, излизащъ отъ чувала, и, подозирайки да не е бомба, успѣватъ да осуетятъ експлодирането. Цѣли седмици търсѣха стопанина на магарето, пуснато на свобода и следвано отъ стражари. Най-после магарето се прибира въ с. Крушеяни при стопанина си, който казвалъ, че отдавна го билъ продалъ на цигани.

Последна бомба се предава на атентатора Иванъ попъ Талевъ Гюрлуковъ, който я поставя въ тенеке съ трици, оставено при „Шарена чешма“, въ сѣдство съ чаршията. Бомбата експлодира безъ да причини пакостъ, понеже отъ нея се очак-

Тържественото посрѣщане на Дебърскитѣ чети въ гр. Дебъръ при прогласяването презъ 1908 г. на младотурския хуриетъ.

на 1912 год., Панче и Дончо отъ с. Варошъ тургатъ бомба въ „Стария вински ханъ“, съдържател на който е разбойникътъ Булиманъ. Въ хана има и кафене, посещавано отъ голѣмитѣ турски катили. Бомбата е поставена подъ стѣлбата до кафенето, за да помете всички катили. За нещастие, забелязватъ пушека отъ горещия фитилъ и осуетяватъ експлозията.

Втора бомба е поставена отъ Георги Петрушевъ въ дюкяна на Ацко Цонкинъ, нахождащъ се подъ „Редифъ дайреси“ (наборната комисия) при „Узунъ-пазаръ“. Стопанинътъ на дюкяна не е известенъ. Съ експлодирането на бомбата цели се да бждатъ хвърлени въ въздуха всички офицери, квартируващи надъ дюкяна. Бомбата е поставена въ вълна, за да остане незабелязана отъ стопанина на дюкяна, но изгасна фитиля отъ вълната и не можа да експлодира.

Около гроздоберъ поставятъ трета бомба въ чувалъ съ жито, натоваренъ на магаре и пуснато изъ чаршията свободно да си върви. Стига мага-

ваше само ефектъ. Наскочили турци отъ чаршията и се готвятъ да предизвикатъ сѣчъ. По-умнитѣ турци, обаче, допусkali, че експлозията е отъ сѣсѣднитѣ мелници, кждето работи газоженъ моторъ. Докато се самопомнятъ отъ суматохата, пристигнала кавалерия и осуетява клането. Почватъ арести на всички дюкянджии и брашнари въ сѣдство съ мѣстопроизшествието. Арестувани сж, като брашнари, и братята Йорданъ и Миланъ Георги Майкови. По-късно се открива атентаторътъ, който бива арестуванъ. Сжщиятъ атентаторъ (Иванъ Гюрлуковъ) е убитъ отъ сѣрбскитѣ власти като четникъ въ с. Обършани (Прилепско) на 7. октомврий 1920 г. И четата върши атентаторски акции. Есенъта презъ 1911 година, тя извършва първия атентатъ върху единъ товаренъ влакъ при с. Сълпъ (Велешко), като хвърля влака въ въздуха. Презъ лѣтото на 1912 год., тя извършва други три атентати: въ с. Витолице (Мариовско) вдига въ въздуха помещението на мюдурина; въ с. Бешище (Мариовско) вдига жандармерийската кула; въ с.

Христо Мановъ

(1878—1906 година).

Христо Мановъ е роденъ презъ 1878 година въ гр. Чирпанъ. Той бѣше високъ, снаженъ, мургавъ като мавъръ; бѣше крайно честолубивъ и не можеше да понесе никаква обида; въ моментъ на раздражняване мжно можеше да се успокои; той бѣше упоритъ, крайно решителенъ и волеви човѣкъ, като само съ единъ погледъ сковаваше противника си. Неговиятъ баща бѣше единъ отъ първитѣ богаташи въ града, занимаващъ се съ търговия и лихварство. Христо Мановъ завършва прогимназиалното си образование въ родния си градъ, следъ което, по настояванията на своя баща, постъпва въ Военното училище въ София презъ 1895 година. Съ своя буенъ темпераментъ той влиза въ очи на началството си и не можа да завърши Военното училище; на два пжти бѣше изключванъ и презъ 1897 година се прибра при семейството си въ Чирпанъ, кждето известно време работи като търговски служащъ въ манифактуренъ магазинъ. Колкого бащата бѣше човѣкъ съ чорбаджийски разбирания, толкова, напротивъ, синътъ бѣше надъханъ съ новитѣ революционни идеи. Той по природа бѣше бунтовникъ и не можеше да търпи консерватизма на своя баща. Това именно става причина Христо Мановъ, макаръ и обезпеченъ за своята прехрана при баща си, да напусне бащината си стрѣха. Презъ 1902 година той пристига въ София, кждето работи тежка физическа работа, а впоследствие отива въ Варна и се настанява като служащъ въ окръжното инженерство.

Веднажъ Мановъ се разхождалъ край приста-

Трояци (Прилепско) сжщо жандармерийската кула и още една бейска кула въ с. Заполжани.

Въ свръзка съ горнитѣ атентати биватъ подозрени ржководителитѣ въ града: Миланъ Звездовъ, Иванъ Смичковъ, Даме Поповъ, които, за да не попаднатъ въ ржцетѣ на властѣта, ставатъ нелегални и се прибиратъ въ четата на Миланъ Гюрлукова, въ началото на есенята.

Въ с. Топлица четата е въ началото на м. октомврий, за да освети своето знаме. Тукъ тя получава известие за обявяването на Балканската война.

нището и наблюдавалъ какъ пристанищнитѣ работници разтоварватъ единъ параходъ съ стоки. Единъ отъ работницитѣ, като се вгледалъ въ стройната фигура на Манова, се разсмѣлъ и му казалъ: „Азъ нося на гърба си едно буре зехтинъ, а ти, младо момче, имашъ гърбина и за две“. По тоя поводъ

Мановъ влиза въ разговоръ съ работницитѣ, съ които се сприятелява и впоследствие, харесвайки тѣхния босяшки животъ, напуска службата си и постъпва на работа като пристанищенъ работникъ. Мановъ, като човѣкъ съ здрава структура и съ високъ интелектъ, бързо завладява масата пристанищни работници и въ скоро време туря основитѣ на дружеството на пристанищнитѣ работници, като продължава да изкарва насѣщния си залѣкъ съ физически трудъ.

Презъ 1905 година Мановъ се запознава съ Драмския войвода Михаилъ Даиевъ. Последниятъ вижда въ лицето на Христо единъ пламененъ революционеръ и въ нѣколко среци го спечелва за македонската кауза. Презъ месецъ априлъ с. г. Мановъ се прощава съ своитѣ другари и заминава за Драмско, като четникъ въ Даиевата чета. Следъ 3—4 месеца Мановъ на дѣло се проявява и Даиевъ го назначава за груповъ началникъ и му отдѣля една чета отъ десетина души съ районъ въ Зѣхненско. Оттогава именно почватъ революционнитѣ набѣги на Христо

Манона въ Зѣхненско и Драмско, набѣги, съ които той внася страхъ и трепетъ всрѣдъ адепитѣ на грѣцката пропаганда, смущава върховетѣ на пропагандата и внася ентузиазъмъ и вѣра въ борбата срѣдъ мѣстното българско население. Въ малко време Христо Мановъ се издигна предъ очитѣ на дейцитѣ отъ Сѣрския революционенъ окръгъ и предъ очитѣ на мѣстното население.

Между многото революционни действия на Христо Манова, на първо мѣсто, сж следнитѣ:

На 24. декемврий 1905 година, Христо Мановъ съ четата си влиза въ с. Горенци, Зѣхненско. Тамъ той устройва селско организационно събрание. Горенскитѣ гъркомани предаватъ четата. Аскерътъ отъ с. Егридере и башибозукъ отъ с. Пършово пристигатъ въ Горенци и обсаждатъ селото. Четата се намира въ черквата. Положението е кри-

Христо Мановъ (първиятъ седналъ отпредъ) като 16 годишенъ младежъ въ родния си градъ Чирпанъ, заобиколенъ отъ свои другари - съграждани.

тически, обаче, Мановъ не изгубва присъствието на духа си. Той дава бързо нареждане да се изкопа една дупка въ черковната сграда и заедно съ другаритѣ си навлиза въ съседния дворъ. Оттамъ четата се опитва да излѣзе вънъ отъ селото, обаче, се натъква на засада и завежда сражение. Следъ едночасовъ пушеченъ бой, четата съ шумъ сполучва да се промъкне презъ турскитѣ вериги и пристига въ с. Калапотъ, Драмско.

На 17. януарий 1906 година, Мановъ, придруженъ отъ четницитѣ си: Димитъръ Запряновъ, Тачо хаджи Стоенчевъ, Тодоръ Берберовъ и милиция отъ с. Скрижово, поставя засади въ мѣстността „Голакъ“, Скрижовско землище, за да причака андартитѣ, отиващи въ с. Егридере (родното село на андартата Атанасъ) за отпразднуване на Атанасовденъ. Щомъ попадатъ андартитѣ въ засадата, Мановъ извиква съ силенъ гласъ: „Долу пушкитѣ!“ Андартитѣ се изплашватъ, припукватъ пушки отъ страна на четата, вследствие на което капитанъ Колушъ и двамата му андарты Атанасъ и Кочо се предаватъ на четата.

Наскоро следъ тая акция, околийскиятъ войвода Михаилъ Даиевъ възлага на Христо Манова да приложи наказателната санкция на Сѣрския революционенъ окръгъ върху Василъ Камбукова отъ с. Егридере, Зѣхненско, председател на грѣцкия комитетъ въ Драмско, едъръ тютюнотърговецъ. Мановъ, придруженъ отъ четницитѣ си Димитъръ Запряновъ, Тачо хаджи Стоенчевъ, Тодоръ Добриновичъ, Тодоръ Берберовъ и други, влиза въ с. Егридере и тайно се приближава къмъ кѣщата на Камбукова. Единъ отъ гавазитѣ на Камбукова съглежда четата и веднага отъ кѣщата последватъ нѣколко залпа. Но при все това, Мановъ дава бързи нареждания, вследствие на които Димитъръ Запряновъ се прехвърля презъ зида, отваря вратата и четата — посрещната съ залпове отъ Камбуковитѣ хора — навлиза въ кѣщата и въ рѣжкопашенъ бой избива Камбукова и гавазитѣ му, запалва кѣщата и бързо отстъпва въ балкана. Квартуиращата до самото село застава отъ 20 души турски войници почватъ да обстрелватъ четата, обаче, никой отъ тѣхъ не се осмѣлява да трѣгне по следитѣ ѝ.

Презъ пролѣтѣта на 1906 година, грѣцкиятъ митрополитъ въ гр. Драма, Хрисостомосъ, придруженъ отъ дякона си и 10 души турски жандарми, обикаля по редъ селата Плѣвня, Горенци, Егридере и други, заплашвайки българското население да напусне екзархията и премине въ лоното на патриаршията, като даде нови нуфузи и се покаже отъ грѣцка народностъ. Тази владишка агитация повлиява на голѣма частъ отъ селянитѣ въ с. Горенци. Мнозина горенчани, подъ давлението на единъ отъ виднитѣ организационни дейци по това време, а именно селскиятъ богаташъ Котинъ, който застана начело на гъркоманската организация въ селото, поради страха отъ грѣцкия владика и Котина, ставатъ гъркомани. Новиятъ гъркоманинъ Котинъ, знаейки, че съ деянието си нарушава ста-

тутитѣ на Организацията и че последната не ще му прости за това родоотстъпничество, чрезъ грѣцкия владика въ Драма, сполучва да настани въ с. Горенци една група отъ 20 души войници за охрана на селото отъ четнишко нападение. При това положение, четата мѣчно можела да навлѣзе въ Горенци и накаже Котина и останалитѣ горенски първенци гъркомани. Драмскиятъ околийски войвода Михаилъ Даиевъ, подпомогнатъ отъ своитѣ помощници и четници, следъ редъ съвѣщания, взема решението: да се поржчатъ 6 костюма аскерски дрехи комплектъ заедно съ 6 пушки „Маузеръ“ и нужното за тѣхъ снаряжение въ гр. Кавала. Тая поржчка въ скоро време бива изпълнена и препратена въ с. Скрижово.

Градъ Гостиваръ.

Следъ получаване на известието отъ с. Скрижово, че поржката е получена, възлага мисията на Христо Манова да отиде въ село Скрижово, да приеме снаряжението и съ него да преоблѣче и въоръжи шестима отъ своитѣ четници, които владѣятъ добре турски езикъ и не сж познати въ с. Горенци, които да влѣзатъ въ селото и да арестуватъ, ужъ по заповѣдъ на Зѣхненския каймаминъ, селския първенецъ Котинъ, като надъ селото ще бждатъ посрещнати отъ четата и отведатъ въ балкана пленника и приведатъ въ изпълнение наложената му санкция.

Цѣлиятъ съставъ на четата е следния: Христо Мановъ отъ гр. Чирпанъ, Тачо хаджи Стоенчевъ отъ гр. Стара-Загора — секретаръ, Димитъръ Запряновъ отъ с. Кара-Орманъ, Хасковско, Тодоръ С. Берберовъ отъ гр. Копривщица, Илия Златковъ отъ с. Клепушна, Зѣхненско, Наумъ Терзистановъ отъ гр. Балчикъ, Иванъ Арнаутчето отъ Битолско, Георги Баталовъ отъ с. Волакъ, Драмско, Георги Чауша отъ с. Горенци, Зѣхненско, Димитъръ Каракузовъ отъ с. Калапотъ, Драмско, Анго Просоченлията и други.

Решението е било много смѣло, но веднажъ взето — трѣбвало да се изпълни. Мановъ пристига съ четата си въ с. Скрижово и получава оргъжето и снаряжението. Следъ това той избира следнитѣ четници: Тодоръ Берберовъ, Наумъ Терзистановъ, Георги Баталовъ, Димитъръ Каракузовъ, Иванъ Арнаутчето и Илия Златковъ — всички вла-

дѣещи турски езикъ, и ги преоблича въ турски дрехи и въоръжава съ маузери.

При това положение четата остава да прекара първия денъ на Великденъ въ мѣстността „Островъ Бърци“, надъ с. Скрижово (едни отъ най-добритѣ позиции на стария войвода Стойо Скрижовалията). Тамъ пристигатъ ржководителтъ и първитѣ хора на организацията въ с. Скрижово и прекарватъ заедно съ четата празника.

Следъ празникитѣ четата се снабдява съ храна за два дни и отпътува за с. Горенци, прикривайки се въ една гжста гора всрѣдъ балкана.

който бързо събужда всички четници. Мановъ дава нареждане на четата да се приготви за бой, а той, придруженъ отъ Тачо хаджи Стоенчева, се изкачватъ на скалата при Димитъръ Каракузова и виждатъ настѣпващитѣ турски вериги съ пушки готови за стрелба. Мановъ дава сигналъ и тройката отправя единъ залпъ къмъ командуващия войската. Отъ тоя залпъ падатъ убити на мѣсто единъ милизъмъ и сигналистътъ. Отъ неочаквания залпъ аскерътъ се огъва, една частъ отъ него се разбѣгва, а груга частъ заема позиции къмъ височината. Цѣлата чета се намира въ безизходно по-

Кичевската чета на войводата Трифунъ.

Завалѣва силенъ дѣждъ, който продължава цѣли два дена. Очаквайки да спре проливния дѣждъ, четата навлиза въ едно дере, което въ дъното завръшвало съ една наклонна стена, нѣколко метра висока. На върха на стената е билъ поставенъ за часови четникътъ Димитъръ Каракузовъ, а долу въ дерето — Тачо хаджи Стоенчевъ. Макаръ че четата е била на прикрито мѣсто, по една случайностъ, тя била забелязана отъ единъ гъркоманинъ овчаръ, който съобщилъ на Горенскитѣ чорбаджии гъркомани, които изиграли добре своята юдинска роля. Веднага отъ Драма, Сѣресъ и Кавала пристига аскеръ, подъ началството на Тефиковъ, бившъ български офицеръ, по народностъ турчинъ, и Мехмедъ коласи, началникъ на авджи табури. Рано сутринта, на 12. априль 1906 год. ст. ст., когато всички четници сж спѣли, часовоятъ на „Динкова Поляна“, Димитъръ Каракузовъ, вижда пристигащия аскеръ и съобщава на Тачо хаджи Стоенчева,

ложение. Тя трѣбва да води борба за животъ и смъртъ. Мановъ дава заповѣдъ на преоблѣченитѣ съ турски дрехи четници да излѣзатъ напредъ и да заематъ висотата „Пиляфъ тепе“, а пкъ Димитъръ Запряновъ съ трима четници да заеме съседната висота. Съ останалитѣ четници Мановъ трѣбвало да заеме друга една висота.

За моментъ се разиграва следната комедия: шестимата четници съ аскерски дрехи почватъ да бѣгатъ напредъ по дерето, а останалитѣ да ги гонятъ. Редовната турска войска, виждайки какъ „аскерътъ“ бѣга и комититѣ го гонятъ — понеже е отъ три гарнизона и войницитѣ не се познаватъ единъ други — ударватъ на бѣгъ. Докато се опомни аскерътъ, понеже мѣстността позволявала, шестимата преоблѣчени „аскерлии“ и Димитъръ Запряновъ съ групата си заематъ показанитѣ имъ позиции на дветѣ висоти. Христо Мановъ съ останалитѣ четници трѣбвало да заеме позиция на

единъ голъ хълмъ. Пръвъ настъпва Христо Мановъ, а следъ него останалитѣ четници. Преминавайки презъ „Динкова поляна“, турскиятъ аскеръ отъ 500—600 души отправи силенъ пушеченъ огънь. Прибѣгвайки поединично, тѣ преминаватъ стотина метра. Мановъ дава заповѣдь бързо да преминатъ незалесеното пространство. За моментъ стрелбата се засилва и четата бива заобиколена отъ прииждащи турски части. Мановъ, виждайки, че аскерътъ може да ги обхване, бързо избѣгва напредъ десетина крачки изаляга, следъ него прибѣгватъ и останалитѣ четници, които тоже залягатъ и всички около половина часъ водятъ ожесточено сражение, като веригитѣ на прииждащитѣ турски части обхващатъ четата като въ обръчъ. Поедно време Тачо хаджи Стоенчевъ, не чувайки нарежданията на Манова, нѣколкопѣти го запитва накъде да отстъпватъ, обаче, никакъвъ отговоръ на последва отъ Манова, който стои лежишкомъ за стрелба. Като мълния въ ума на залегналитѣ край него четници минава мисълта, че буйниятъ и решителенъ тѣхенъ началникъ трѣбва да е убитъ. Единъ отъ четницитѣ, подъ градъ отъ куршуми, отива при него и вижда, че е ударенъ въ челото, но при все това здраво държи пушката. При единъ малкъ застой, четницитѣ бързо се изправятъ и поставятъ Манова съ обрънатъ погледъ къмъ „Пиляфъ тепе“. Мановъ, при започването на сражението заявява на другаритѣ си съ втреченъ погледъ къмъ „Пиляфъ тепе“: „Тамъ, на върха на „Пиляфъ тепе“, искамъ да умира, за да мога да видя за последенъ пѣтъ цѣло Драмско“. Провидението, обаче, не изпълни неговото последно желание, а го остави да бѣде пронизанъ отъ вражи куршумъ подъ самото било на „Пиляфъ тепе“.

Подъ прикритието на пушечната стрелба на четницитѣ отъ „Пиляфъ тепе“, Тачо хаджи Стоенчевъ, Георги Баталовъ и Иванъ Арнаутчето, вземайки си последно прости съ Манова, ударватъ на шурмъ и заематъ добра позиция, като при отстъплението получаватъ леки рани Баталовъ и Арнаутчето.

Тритѣ групи отъ четата заематъ тритѣ предназначени позиции и водятъ бой до късна нощъ. Презъ настъпилата тъмна нощъ четата се прикрива въ гѣстата гора, отбѣгвайки засадитѣ, и презъ „Добро поле“ отива въ планината „Бозъ-дагъ“, а оттамъ въ манастиря „Свети Димитъръ“, откъдето взема храна и заминава въ с. Куманичево — Неврокопско.

Четата остави на полебрани своя водачъ — храбри и самоотверженъ Христо Мановъ, а отъ турска страна падатъ десетки войници. Презъ нощта, тайно отъ населението, аскерътъ реквизирува коне и катѣри, съ които цѣла нощъ пренася уби-

титѣ аскерлии и ги погребва въ турскитѣ гробища въ село Пършево.

Останалитѣ вѣренъ човѣкъ на Организацията, Митрушъ Марковъ, отъ с. Горенци, заедно съ сина си Василъ, взематъ тѣлото на Христо Манова и го погребватъ въ гробищата при черквата „Света Марина“, подъ единъ старъ чинаръ, като му поставятъ кръстъ съ надписъ: „Тукъ почива Христо Мановъ отъ Чирпанъ“.

Така падна на полебрани единъ отъ най-смѣлитѣ ратници на революционното Драмско отъ предателството на гръцката пропаганда, срещу която

Скопскиятъ войвода Василъ Стояновъ Аджаларски съ четницитѣ си: Трифунъ Аджаларски, Йорданъ Ивановъ отъ гр. Куманово, Василъ отъ с. Уся и Сава отъ с. Слънѣе.

той непрестанно се борѣше на животъ и смъртъ въ Драмско и Зѣхненско.

Мановъ поради своята неустрашимостъ и смѣлъ духъ остави кървава диря въ поробена Македония, която диря освежава младитѣ борци и имъ дава крепка вѣра въ борбата, която вѣра никои земни сили не могатъ да сломятъ.

Стефанъ Аврамовъ

До Солунъ, Битоля и Охридъ презъ 1904 година

[Продължение отъ книга 10 (30)].

Между ръководителитѣ на Битолската революционна организация и между битолчани изобщо намѣрихъ братски приемъ и най-голѣмо съчувствие за споразумение и дружна дейность на дветѣ македонски организации, въ духа на уговореното въ Солунъ.

Туй, което чувахъ и знаехъ въ София за уредбата на ВМРО, сега въ Битоля виждахъ и наблюдавахъ непосредствено. Сждилищата въ Битоля бѣха пусти: никой българинъ, билъ той гражданинъ или селянинъ, за нищо на свѣта не

отиваше при адвокати и въ сждилищата; всички спорове решаваше Организацията; тя издаваше решения и присѣди, които се изпълняваха безпрѣкословно. Организацията и сега, следъ вѣстанието, нормираше пазарнитѣ цени, тя даваше тонъ на всичко и навсѣкжде се чувствуваше нейното влияние, нейната гигантска мощъ. Много български села, по-рано патриаршистски, сега, следъ вѣстанието, масово идваха въ Битоля и устно и писмено заявяваха на турскитѣ власти и на цивилнитѣ агенти—реформатори, че за напредъ ще признаватъ свое-

то родно, българско духовно началство — Екзархията. Сжщото нѣщо бѣ и въ Солунъ.

Явно бѣ по всичко, че следъ вѣстанието, следъ грамаднитѣ жертви, що даде македонскитѣ българинѣ за свободата на Родината, той не отпадна по духъ и мощъ; въ Македония никжде не можѣ да свие гнѣздо реакцията, пораженството; наопаки, следъ вѣстанието духътъ у българитѣ бѣ се окрилилъ и засилилъ. И това бѣ, което най-много очудваше и смайваше чужденцитѣ и плашеше турци, гърци и сърби.

Въ началото, когато още не се е знаело добре какви сж правата и функциитѣ на дошлитѣ реформатори — европейци, турцитѣ сж били много изплашени и много смирени; но отпосле, когато се видѣ,

Улица въ гр. Тетово.

че правата и функциитѣ на тия реформатори сж много ограничени и че властта и управлението си оставатъ всецѣло пакъ въ турски рѣже, турцитѣ се окуражили и почнали пакъ старата своя пѣсенъ — да вилнѣятъ по села и градове. Италианската мисия въ Битоля знаеше всичко това; италианцитѣ искаха да се наложатъ, да се почувствува тѣхното пребиваване въ вилаета, но напразно: подъ разни предлози турцитѣ ограничаваха тѣхното пжтуване, тѣхната разузнавателна служба, ограничаваха тѣхнитѣ функции и мисията имъ отъ денъ наденъ губѣше предъ населението своя авторитетъ. Всички българи, които се оплакваха отъ турскитѣ зулumi, биваха арестувани и изтезавани, безъ да може нѣкой да имъ помогне. И българитѣ престанаха да донасятъ за вършенитѣ престѣпления и неправди и пакъ подиряха спасение въ Организацията, силно вѣрвайки, че само при една силна и мощна революционна организация, европейскитѣ сили, страхувайки се отъ нови вѣстания и усложнения, ще взематъ ефикасни мѣрки спрѣмо турцитѣ и ще приложатъ и разширятъ реформитѣ до пълната автономия. Такава бѣ вѣрвата у всички българи, съ които имахъ случай да се срещна и да говоря.

Въ Битоля, дето имаше европейски консули и бѣ седалище на италианската реформаторска мисия, животътъ бѣ донѣкжде сносенъ, поносимъ и азъ се радвахъ на живота въ тоя красивъ македонски градъ, дето бликаше животътъ, търговия, поминѣкъ и благосъстояние. Единъ недѣленъ день, възползувани отъ хубавото пролѣтно време, членовѣтѣ на Битолския окръженъ революционенъ комитетъ: Павелъ Христовъ, Аце и Панче Дореви, Никола Гърковъ, Христо Вълкановъ, Хаджията и азъ направихме единъ излетъ до селото Буково, 5—6 клм. отъ града. Въ селото гостувахме у Илия Балтова. Следъ като се наобѣдвахме у Балтови, напуснахме селото и отидохме въ близкия тамъ манастиръ „Кръстофоръ“, дето заварихме около 15 ученици и ученички отъ Битолското сръбско училище, придружени отъ 2 учителки и 2 учители — сърби.

Щомъ се настанихме въ единъ отъ манастирскитѣ павильони въ двора, сръбскитѣ учителки и учители прибраха ученицитѣ сръбоманчета и напуснаха манастиря. Сжщата вечеръ, сръбскитѣ въ Битоля консулъ посети нашия такъвъ г. Андрей Тошевъ и му се оплакалъ, какво български учители и търговци сж оскърбили и изгнали отъ манастиря „Кръстофоръ“ сръбскитѣ учители и ученици, а манастирътъ ехтѣлъ отъ нашитѣ български революционни пѣсни. На другия день г. Тошевъ ме повика въ консулството и следъ едно обяснение по неоснователнитѣ оплаквания и донесения на сръбския консулъ, ме посѣветва да бжда внимателенъ и се пазя да не попадна въ рѣцетѣ на

полицията и съ това да напакоства на себе си и на хората, съ които се срѣщамъ.

Въ Битоля се запознахъ съ Д-ръ Трифунъ, лѣкаръ, синъ на Софийския богаташъ Гаки Трифунъ, цинцаринъ отъ с. Гопешъ, Битолско. Докторътъ бѣ голѣмъ ромѣнски патриотъ и бѣ единъ отъ виднитѣ ромѣнски дейци въ града. При разговоръ съ него, той признаваше мнозинството и силата на българитѣ въ Македония. Той се гордѣше съ участието на ромѣнитѣ въ ВМРО и хулѣше гърцитѣ, които се броятъ на прѣсти и сж капка въ море въ сравнение съ българитѣ и прѣчатъ на свободата на Македония; той хулѣше и сърбитѣ, които ги нѣмѣ никакви и никжде въ Македония, а идватъ отъ Сърбия да всѣватъ смутъ между македонското население и ведно съ турци, албанци и гърци да прѣчатъ на реформената акция и на автономията на Македония.

Единъ день докторътъ ми врѣчи една писмена покана отъ директора на ромѣнската гимназия въ Битоля. Каненъ бѣхъ на годишния актъ на гимназията. Отидохъ на акта, гдето бѣ ми дадено едно отъ първитѣ мѣста.

(Следва)

Г. Ив. Бѣлевъ.

Съ настоящата 1 (31) книга, ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ влиза въ 4. година отъ своето сжществуване.